№ 3. 22 იანვარი (3 თებერვალი). 1870 22 იანვარი (3 თებერვალი) № 3.

გაზეთის ფასი

თფილისში და გარეშე ადგილებში:	გაგზავნით	გაუგზავნელათ:
ერთის წლისა	— 7 მან.	— — — 6 მან.
ნახევარის წლისა	— 4 —	— — — 3 — 50 კ.
სამის თვისა	— 2 — 50 კ.	— — — 2
ერთის თვისა	— 1 —	— — — „ — 75 კ.
ცალკე ერთის ნომრისა		— — — „ — 15 კ.

რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი განცხადება რუსულ და სხვა ენებზედ. ფასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ., ასო მთავრულებით —ასოზე 1/2 კაპ.

„დროება“ გამოდის კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით.

დროება

ხელის-მოწერა მიიღება:

თფილისში — „დროების“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, ბებუთოვის სახლში.
თფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“.
ქუთაისში — ლ. ლოლუასთან — პოლიციის ქუჩაზე, მელქონ პალიევის სახლში.

ავტორს ორი თვის განმავლობაში შეუძლია უკანვე მიიღოს თავის ხარჯით სტატია, რომელიც გამოგზავნილი იყო „დროებაში“ დასაბეჭდათ, მაგრამ, რომლისამე მიზეზისა გამო, არ დაიბეჭდა.
თუ აუცილებელი საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია შეამოკლებს თავის თანამშრომელის სტატიასა და ისე დაბეჭდს გაზეთში.—

საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

წელიწადი მეხუთე.

გაზეთის „დროების“ გამოცემაზე 1870 წელსა.

ამ 1870 წელს „დროება“ გამოდის იმავე პროგრამმითა, როგორითაც წინანდელ წლებში გამოდიოდა.—

ხელ-მოსაწერი ფასი:

	გაუგზავნელათ. მან.	კაპ.	გაგზავნით მან.	კაპ.
ერთის წლისა თფილისში და აგრეთვე გარეშე ადგილებში	6	„	7	„
ნახევარის წლისა	3	50	4	„
სამის თვისა	2	„	2	50
ერთის თვისა	„	75	1	„

ხელის მოწერა

შეიძლება თფილისში „დროების“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზე, ბებუთოვის სახლში.

თბილისის გარეშე მცხოვრებთა შეუძლიანთ ამ ადრესით დაიბარონ გაზეთი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“, при типографіи Меликова и К-о.

ქუთაისში ხელის მოწერა შეიძლება ლ. ლოლუასთან და დ. აბდუშელიშვილთან, პოლიციის ქუჩაზე მ. პალიევის სახლში.

უმორჩილესად ვთხოვთ გაზეთის ხელის-მომწერლებს — დაბარებისა თანავე გამოგზავნონ რედაქციაში გაზეთის ფასი და კარგათ დაწერილი თავიანთი ადრესსი.

შინაარსი:

თფ. გუბ. აზნაურთ წინამძღომლის განცხადება.—„დროების“ კორრესპონდენცია ქუთაისიდან.—რუსეთის ამბები.—წიგნი ექ. თარხან-მოურავისადმი.—პოლიტიკა: ფრანცია,—ანგლია,—ავსტრია და ვენგრია.—ქალების სახელოსნო შკოლა თფილისში.—სავაჭრო, კერძოობითი და ბიბლიოგრაფიული განცხადებები.—ჩვენი უბედური მწიგნობრობა ამ საუკუნეში.

ტფილისის გუბერნიის აზნაურობის წინამძღომლისაგან.

ამას წინეთ „დროებაში“ რომ ჩემი განცხადება იყო დაბეჭდილი, იმის დასამატებლად და რაოდენთამე პირთა სურვილისა მებრ, ვალად ვრაცხ ეს განმარტებაც გამოვაცხადო:

თვითეული წევრი აზნაურობისა ვალდებულია, რომ დაუყოვნებლად წარუდგინოს უეზდის მარშალს მოწმობა უეზდის ნაჩალნიკისა თავისს საკუთრებაზედ; და კანონი ითხოვს, რომ მამული ასის დღისა მაინცა ჰქონდეს აზნაურსა ანუ თავადსა, რომ საუეზდო შეკრებილებაში შევსვლებოდეს,—და ათასის დღისა მაინცა, რომ საგუბერნიო შეკრებილებაში შევსვლებოდეს, კენჭით რჩევაში მონაწილეობისათვის.

ვისაც თვითონ არ შეუძლია შეკრებილებაში შესვლა კანონიერის მიზეზით, ესე იგი:

1. თუ სამსახურის თანამდებობას ასრულებს; ან 2. ავათ იმყოფება; ან 3. საქმე უწარმოებს სადმე სხვა ქალაქის სასამართლოში, სადაც თვითან იმისი მყოფობა აუცილებლად საჭირო არის; ან 4. თუ მიცვალებული არის ან მძიმე ავათმყოფი ვინმე იმისს უმახლობელესს ნათესაობაში; ან 5. თუ იმისს მამულში დიდი რამ უბედურება მომხდარა და ან 6. თუ ხნიერი არის უმეტეს 60 წლისა;—რაც ამ მიზეზთაგანი აქვს, უეზდის მარშალს დაუყოვნებლად უნდა აცნობოს წერილით.

ამ ვალდებულებათ აღუსრულებლობას თანასდევს ან საყვედური შეკრებილებაში, ან განშორება შეკრებილებიდამ, და ან ფულის გადახდევინებაც შეკრებილების განჩინებით.

მცირე მამულის პატრონები საგუბერნიო შეკრებილებაში ჰგზავნიან თავის მაგიერად ვექილებს, რომელთაც ადირჩევენ საუეზდო შეკრებილებაში.

ქალები თავისს ხმას გადასცემენ ვისაც ანდობენ.

თავადს ან აზნაურს შეუძლია თავისი კენჭი მიანდოს მხოლოდ თავისს შვილსა, თუ თვითან იმასაც თავისი საკუთარი ნება აქვს რომ მონაწილეობა იქონიოს შეკრებილების მოქმედებაში.—

ჩვენი უბედური მწიგნობრობა ამ საუკუნეში. *)

კაცია ადამიანი. მოთხრობა ილ. ჭავჭავაძისა. გამოცემული მ. ბეთანიშვილისაგან. პეტერბურგი, 1869 წ.

„დუმილი ჰფარავს ერთგულთა ძეთა“
ნიკ. ბარათაშვილი პოემა „ბედი ქართლისა“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი დგას ჩვენს ლიტერატურაში ერთად-ერთი, გაცალკევებული; არც თითონ მისდევდა ვისგანმე დაქნილ ბილიკსა და ვერც არავინ იმის შემდეგ იმისაგან გაღებულ გზაზედ გაიარა; ის არა საჭიროებდა სხვის მიბაძვასა და იმას კი ვერავინ მიჰბაძა; თავისთვის თვითონვე გასჭრა გზა და იმის სიკვდილის შემდეგ იმისი კვალი ისეთივე უვალი მინდორი შეიქნა, როგორც ადრე იყო. ვილამაცა თქვა, რომ ნ. ბარათაშვილი ჩვენი ბაირონი არისო,—ამ სიტყვებში მართლა დიდი ჭეშმარიტება არის და არც არაფერია სათაკილო ამ შედარებაში დიდი ინგლისელი პოეტისათვის: ისიც ისეთივე (შედარებით) მაღალი და მიუბაძავია პოეზიისა და ხასიათის კილოთი, როგორც ესა. კაცი თითქმის ყოყმანობს ამ ღრმად ჩათუთქული მოძმეს გულით ჭირის-უფალსა—„ქართველი“ დაუძახოს. მე არ მინახავს (და, მგონია, არც სხვებს ხშირათა!) ჩემს დღეში ქართველი, წარბებ შეკრული სამოქალაქო გრძნობისაგან და მაღალი კაცობრიული ჰაზრებისაგან შეკომლილი სახით, რომელიც გამოსთქვამს ღრმა გულის ხრჩოლასა; — . . . .

მგონია, მხატვარს თუ სურს ნამდვილი სურათი ქართველისა გამოხატოს, ვერაფერი იპოვოს იმის სახეში როგორც მიუცილებელი თვისება, რაღაც ტკბილი ღრეჭის და ღიმილის მეტი (ყველის ვაჭრისავით), რომელიც წარმოსდგება ხასიათის სრულიად უქონელობისაგანა. ცოტათ თუ ბევრათ ამ ტკბილ კილოსა თითქმის ყველა ქართველი მწერლის თხზულებაში შენიშნავთ,—მაგრამ ახლა თუ თვალს გადაავლებთ ამ რკინისა და ფოლადის ნ. ბარათაშვილის ლექსებსა, მაშინვე წარმოიდგენთ კაცსა, რომელიც ყველაზედ მაღლა სდგას, ყველასაგან ერჩევა თავის გრძნობით, ნიჭით და ხასიათით,—ბაირონისავით მიუკარებელი, ცივი და მაღალი, შორს გამჭვრეტი, ყველა მხარის მჭვრეტელი, მუდამ თავ და შუბლ დაბურული, როგორც ისევ ბაირონი, მარად გარემოხვეული გულის მკვლელი და მომწყვლელი სევდის ნისლითა, რომლის ტანჯვისა და „განწირული სულის კვეთების“ მოწამენი და თანამოზიარენი მარტო ეს ლრუბლები არიან,—ყველასგან განდევნილი, უთუოთ ყველასაგან მოძულებული და ნამდვილად ყველასაგან გაუგებარი, ჩივის, „სულის ობლობაზედ“ (როგორც ერთი ჩვენი დროების პოეტი):

— ერთხელ დაობლებული სული
მარად ითმენს უნუგეშობას კრული!...
. . . .
ძნელი არის მარტოობა სულისა:
მას ელტვიან სიამენი სოფლისა,
მარად ახსოვს მას დაკარგვა სწორისა,
ოხვრა არის შვება უბედურისა!

მერე უდაბნოში ეძებს განსვენებასა: *)

მწირი სოფლისა, დამაშვრალი მისითა ღელვით,
მუნ ვეძიებდი განსვენებას წრფელითა ზრახვით,
და გულსა, მოკლულს კაცთ სიავით და ბედის ბრუნვით,
ლამპარი წმინდა გამიტფობდა ციურის სხივით...
. . . .
ამა სიამით, ნეტარებით ესრედ ალვსებულს
მეგონა, ვხედავ სასუფეველს აქ დაშენებულს.

მერე ამ ოცნებით და ფანტაზიით მოტყუებული, განაგრძობს:

მაგრამ საწუთრო განა ვისმე დიდხანს ახარებს?
განჰქრა ტაძარი და უდაბნო ჩუმად მდუმარებს...
მე აქეთ ჩემს გულს ნეტარება არას აღარებს,
მის ნაცვლად სევდა და წყვდიადი მუნ ისადგურებს!

და ბოლოს ისევ იმედ მიხდილი დაასკვნის:

ესრეთ დამიხშო უკუღმართმან ნუგეშის კარი,
და დაველ ობლად ისევ მწირი მიუსაფარი!....

ყველა იმისი ლირიკული ლექსები პირველათ იმისივე სულისა და გულის ღელვას წარმოგვიდგენენ და მერე ყველასას, ვინც იმასა ჰგავს; იმის იმედ-მიხდილობა სასოწარკვეთილობამდინ მიაღწევს ბოლოს, როდესაც ამ ჯოჯოხეთის ენითა სწყევლის „ბოროტ სულსა“; (რასაკვირველია, არა ეშმაკსა, არამედ თავისსავე მღელვარე ვნებით სავსე ღრმა პოეტურ ბუნებას და თავის მგზნებარე გრძნობათ. რომლებიც წაიტყუებენ პოეტსა ერთგან ქალის სიყვარულში, მეორეგან სამშობლო მამულის სიყვარულში და ყოველთვის ეს ვნებათ მოძრაობა თავისი სისწრაფით და ალის სუსხით „იფეთქებს, სხვასაც დასწვავს, თვითონაც დაიწვება“,—აი ამ მრავალის აღმთქმელს და ცოტას აღმასრულებელ ვნებათა სწყევლის):

წყეულმც იყოს დღე იგი, როს შენთ აღთქმათა
ბრმად ვუმსხვერპლიდი, მივანდობდი ჩემთ გულის თქმათა!
მას აქეთ არის, დაუკარგე მშვიდობა სულსა,
და ვერც ღელვანი ვნებათანი მიკვლენ წყურვილსა!..

სიცოცხლეში აღარა იწვევს რა და უკანასკნელ სასოწარკვეთილებას მიეცემა:

რა ვარ აწ სოფლად დაშთომილი უსაგნოდ, მარტო,
ეკვით ურწმუნო, გულით უნდო, სულით მაშვრალი!...

თავისმა დიდნიჭოვანმა ბუნებამ მისცა საშუალება გაეგო და ეგრძნო გულის თქმის და ვნებათ ღელვის ძალაცა, აგრეთვე უმაღლესი, წმინდა კაცობრიული ლტოლვაცა — წარმატების სურვილი, რომელიც წარმოიდგინა თავის ხალხის სიყვარულის სახით,—ამაოდ ეძებდა ან ერთი, ან მეორე ბუნების ხმა და მიდრეკილება დაეკმაყოფილებინა, ტყუილი ცდა იყო წყურვილი მოეკლა, გარემოებები ხელ-ფეხს უკრავდნენ, ამიტომ დამაშვრალი დარჩა „უსაგნოდ, მარტო“, უაზროთ, უიმედოთ და უმიზნოთ სიცოცხლეში.—ამ გვარ ადამიანებს ერთ წუთსაც არ შეუძლიანთ დაიხშონ წმინდა ბუნების ლტოლვა და უსაგნოთ დარჩნენ სიცოცხლეში, ამიტომ პოეტს სიკვდილის მეტი აღარა დარჩა რა სასურველათ, და მართლაც ასეთის გულგრილობით და ნატვრით მოიწვია ისა თავის „მერანში“:

გასწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამზღვარი,
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი შავად მღელვარი!
გასწი, გაკურცხლე და შემიმოკლე მოუთმენელსა სავალნი დღენი!

უკანასკნელად ისიც ამოიღო გულიდგან

*) „დროება“ № 2.

*) რასაკვირველია მკითხველი აქ არ იფიქრებს, რომ ვითომ ნ. ბარათაშვილი ბერათ წასულიყოს, ან ამისთანა რამე ჩაედინოს,—ჩვენ ამ ლექსისა, და საზოგადოთ ნ. ბარ—ლის ლექსების განხილვით იმის ნამდვილი ცხოვრება კი არა გვაქვს ჰაზრათ აღვწეროთ (ეს შეუძლებელია), მხოლოდ, ასე ვთქვათ, იმის გულისა და სულისა გრძნობათ და ვნებათ ცხოვრება, რომელიც იმის ლექსებში ასე ცხადათ გამოსჭვირს.

ქუთაისი, 18 იანვარს, 1870 წ. („დროების" კორრესპონდენცია) ვისაც წლევანდელი იმერეთის ზამთარი არ უნახავს, იმისთვის ძნელი წარმოსადგენია, რა სასიამოვნოა ჩვენთვის, ქუთათურებისთვის და, ვგონებ, მთელი გუბერნიის მცხოვრებთათვის, რომ გუშინ წინ წვიმა დაიწყო და გუშინ ნაშუადღევს თოვლიც მოაყოლა, რა რიგათ გვსურს, რომ რამდენიმე დღე მაინც არ გადიდაროს და კარგათ დათოვოს. ახირებული ამბავია, რომ ზამთარში კაცს წვიმა და თოვლი ენატრებოდეს; მაგრამ ჩვენ კი წელს ასე დაგვემართა: კარგმა დარმა საშინლად თავი მოგვაბეზრა. საქმე აი რაშია: ამ ზამთარში (თუ კი ითქმის ზამთრად წლევანდელი ზამთარი) აქ თოვლი კაცს არ უნახავს გუშინდლამდის (რასაკვირველია მაღალ მთებზე ზამთარში კი არა ზაფხულშიც ვხედავთ თოვლს), და არა თუ თოვლი, მგონი, სამს თვეზე მეტი გავიდა, ისეთი წვიმაც არ მოსულა, რომ მიწა კარგა დაესველებიოს და კარგი ტალახი დაეყენებიოს. ამის გამო ყველაფერი მეტად გაშრა და გახმა: მიწა, მცენარე, ჰაერი, წყალი; რიონი ისე დაპატარავდა, რომ ქუთაისში ფეხით გადიოდენ; წყაროები დაშრა. ავათმყოფობა გაძლიერდა, მეტადრე ყელის-ტკივილი, ფილტვის ანთება, წითელი ქარი; განსაკუთრებით ის საშინელი ყელის ტკივილი, რომელსაც „სკარლატინა" ჰქვია, გავრცელდა პატარა ბავშვებში. კარგია კიდევ, რომ ეს სნეულება სოფლებში იმდენად არ იყო, როგორც ქუთაისში, თორემ საშინელს ზარალს იქმდა, ამიტომ რომ ამ სნეულებას, როგორც ბევრს სხვას, ხალხი „ბატონს" ეძახის (კისერ-ბატონს) და, რა სენსაც კი ბატონს ეძახიან, იმას წამლობას ვერ უბედავენ. კარგამყოფი კაცებიც ემდუროდენ ზამთარს, ამბობდენ, რომ რაღაც უძლებობას ვგრძნობთ და სხვებსავით ნატრულობდენ წვიმის და თოვლის მოსვლას. რა საკვირველია, ეს ხმელი ზამთარი მომავალი მოსავლისათვისაც კარგი არ იყო: პურისთვის, ვენახისა და ხეხილებისთვის. მეტის მეტი გვალვისაგან ხეხილები არ აყვავებულა, ქმაინც არ მოჩანდა ყვავილი; მაგრამ გასაკვირველი ის იყო, რომ ბევრს ხეხილს ახალი ნაყოფი გამოელო. ამ ზამთრის ცუდი შედეგი მოსავლისათვის მით უფრო სამწუხარო არის, რომ წარსულს წელში პურის და სიმინდის მოსავალი მეტად ცუდი იყო ამ მხარეზე, ზურიას გარდა; ამის გამო ქუთაისში საშინელი სიძვირეა პურის და სიმინდის: ცხრა აბაზათ რომ ფუთი პურის ფქვილი ისყიდებოდა აქ, ის ძლიერ ცუდი პური იყო; კარგი პური ახლა აქ რუსეთიდამ მოდის; ფუთი სიმინდი ფასობს 75—85 კაპ.,—ესეთი ფასი აქეთ სწორეთ არაოდეს არ გაგონილა.

კიდევ ერთი დიდი ჭირი, რომელიც ამ ზამთარს ახლდა, იყო აღმოსავლეთის ქარი. საზოგადოდ ეს ქარი არ არის ძვირი სტუმარი იმერეთში ისე ხშირად და ხანგრძლივ, როგორც წელს, წარსულს ივლისსა და ამ იანვარს შუა; ქროდა უმეტეს ნაწილად თითო კვირაობით; მეტადრე საშინელი იყო ეს ქარი ნოემბრის დამლევს და ახალწლის წინა და უკანა დღეებში, და დიდი ზარალი მისცა ჩვენ მხარეს: ბევრი ტყეები დაიწვა და სახლები სხვა და სხვა სოფლებში; ამბობენ, რამდენიმე კაციც დამწვარაო.

მინდოდა მეთქვა რამდენიმე სიტყვა კიდევ ერთს დიდს ჭირზე, რომელიც ორი წელიწადიც არ არის, რაც გაჩნდა იმერეთში და უკანასკნელს დროში ძალიან გაძლიერდა; მაგრამ ახლა დრო არ არის ამის წერისა: აგერ თერთმეტი საათია—წერილი ფოჩტაში დაგვიანდება; შემდეგისთვის იყოს, თუ თავი ხელად დამირჩა. ამ ჭირის სახელს კი ახლავე ვიტყვი: მისი სახელი არის *ადვოკატობა*.—ეჰ—მა! მზემ გამოიხედა; მგონი გამოდარებას აპირებს....

რუსეთის ამბები.

„ს.პეტერბურღის უწყებაებში" სწერენ: ზოგიერთს გაზეთებში მოყვანილი იყო ხმები, რომ ნეჩაევი ნიკოლაევის რკინის გზის ვაგონში დაიჭირესო. ეს ამბავი, როგორც „Вѣсть" ამბობს, ტყუილი გამოდგა. პოლიციის ჩინოვნიკს, ამ გაზეთის სიტყვით, შეცდომით დაუტუსაღებია ვიღაც უბრალო პირი, რომელიც ჩამოგავდა თურმე ნეჩაევსა. „Вѣсть" ამბობს, რომ სერგეი ნეჩაევი 22 წლის ყმაწვილი კაციაო; ის ყოფილა ვლადიმირის გუბერნიის ერთი მოქალაქის შვილი, შარშან ჩამოსულა პეტერბურღში, დაუჭირავს გიმნაზიის ეგზამენი და შესულა იქაურ უნივერსიტეტში თავისუფალ მსმენელად".—

— მოსკოვის კორრესპონდენტი „პეტერბურღის უწყებაებისა" იწერება ამ გაზეთში: „წარსულის წლის 10 ნოემბერს მოსკოვიდან მოჩანდა ცაში პატარა კუდიანი ვარსკვლავი—მეტეორი; მოსკოვის ობერ-პოლიციმეისტერმა გამოსცა ამის გამო დეკემბერში შემდეგი ბრძანება: „10 ნოემბერს, საღამოს 9 საათზე ზედ მოსკოვის პირდაპირ გაირბინა მეტეორმა, რომელმანც თავის სიდიდით და ძლიერ ნათელი სხივის მოფენით მიიპყრო უმეტეს ნაწილი მცხოვრებლების ყურადღება; მაგრამ აქამომდე არც ერთს პრისტავს არ მოუხსენებია არაფერი ჩემთვის ამ *გარემოებაზედ*. მივიღებ რა მხედველობაში, რომ მე არა ერთხელ მომიხდენია მიწერილობა პოლიციის ჩინოვნიკებისადმი—რათა დაუყოვნებლივ მომახსენონ ყოველს არა ჩვეულებრივ და ყურადღების მიმაპყრობელ შემთხვევაებზე,—ხელახლად ვცემ ბრძანებას, რომ ბეჯითად აასრულონ ყოველი ჩემი ნაბრძანები ამ საგნის შესახებ; ამასთან წინათვე ვაუწყებ, რომ არ ამსრულებელი ამ მიწერილობისა მიეცემა პასუხის გებაში".

წიგნი ეკ. თარხან-მოურავისადმი.

ვისწრაფი დაუყონებლივ განვუცხადოთ ჩემი სიამოვნება და გულითადი მადლობა იმ სტატიისათვის, რომელიც დაბეჭდილია ამ 1870 წლის „*დროების*" პირველ ნომერში. ჩვენ ყოველთვის სასიქადულოთ გვაქვს, როდესაც დედათ—სქესი წერას მიჰყოფს ხელს [illegible]ნავათ ჩვენში. თქვენით ვცნობთ, რომ ჩვენშიაც მოიპოვებიან გონება—გახსნილი ქალები, რომელნიც ზრუნვენ საზოგადო საქმის წარმატებისათვის.

(დედანო და დანო! დროა გაეღვიძოთ; ჩვენზედ არის განსაკუთრებით დამოკიდებულ ჩვენი ქვეყნის წარმატება და ბედი! თუმც მამაკაცნი ჩვენ აღგვემატებიან ძალით, სწავლის ღონისძიებით, თავისუფლებით, მაგრამ ნუ დავივიწყებთ, რომ იმათი კეთილ-ზნეობა, იმათი გონების მოძრაობის კეთილი მიმართულება ჩვენ ხელშია. ისტორიას თუ განვიხილავთ, ადვილათ მივხვდებით, რომ ყოველ წარჩინებულს კაცს ჰყოლია დედა გონიერ და მოქმედი ქალი, რომელსაც იმაზედ დიდ გავლენა ჰქონია. ამ დროება მოვიპოვე, სხვა დროს მოვილაპარაკებ განსაკუთრებით ამ საგანზე, ესე იგი, რომ ქალებზედ არის დამოკიდებული კაცობრიობის გონების გახსნა და განათლების წარმატება. ახლა ისევ თქვენ სტატიას დაუბრუნდები და მივაქცევ მკითხველის ყურადღებას იმაზედ, რაც უფრო შესანიშნავია იმ სტატიაში. (სიამოვნებით ვცანი თქვენის სტატიიდამ, რომ ჩვენ საქართველოში არიან ნამდვილ განათლებულნი ქალნ რომელთაც არა თუ არ ეზიზღებათ დაბალ ხალხი, არამედ თვალ-ყურს ადევნებენ გლ კაცს, შედიან იმის მდგომარეობაში, მოისმენ იმის ლაპარაკს იმის საჭიროებაზედ და შე ყვებიან იმის ღარიბს ქოხში იმ აზრით, რომ გაერთონ იმის სჯაში, უჩვენონ იმას ყოვ ლივე იმისი შეცდომილება, რომ ერთის ს ტყვით, თვალი გაუხილონ ჭეშმარიტებაზ და კეთილ-გონიერს გზაზედ დააყენონ.) ნ დავივიწყებთ იმას, რომ ყოველს გონიერ სოფლის მცხოვრებს თავისი გავლენით გლ კაცზედ შეუძლიან დიდი სარგებლობა მის ქვეყანას, რადგანც სასოფლო შრომა უფრო საჭიროა და უფრო შესამატია ქვეყნისათვის ვიდრე სხვა რომელიმე მოქმედება კაცის. ამასთან ესეც უნდა მივიღოთ მხედველობაში

და ამოირეცხა, რაც უფრო ყველაზედ საყვარელი იყო იმისთვისა—„მამული", რომელმაც სიცოცხლე მისცა.....

რაა, მოვშორდე *ჩემსა მამულსა*, მოვაკლდე სწორთა და მეგობართა?
ნულა ვიხილავ ჩემთა მშობელთა და ჩემსა სატრფოს ტკბილ მოუბარსა!
საც დამიღამდეს, იქ გამითენდეს, *იქ იყოს ჩემი მიწა სამშობლო*!....
ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ საფლავებთ შორის;
ნუ დამიტიროს სატრფომ გულისა, ნუცა დამეცეს ცრემლნი მწუხარის!.....
შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელოთა შორის ტიალის მინდვრის,
და ქარიშხალი ძვალთა შთენილთა ზარით ღრიალით მიწას მომაყრის!...
სატრფოს ცრემლის წილ *მკვდარსა ოხერსა* დამეცემიან ციურნი ცვარნი;
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცვლად მივალალებენ სვავნი მყივრალნი.

რამდენათა ჰგავს ეს აღწერა იმის ნამდვილ ცხოვრებას გვიჩვენებს უფრო მტკიცეთ პოეტის ბიოგრაფია, რომლის შესადგენათაც, ჩვენი ქართული თავის შედება რომ ვიცი, ღმერთმანი, ერთი თქმისა და ნატვრის მეტი არ გვინდა!... როდესაც კი რომ ასე ადვილია ამის აღსრულება: მიცვალებული, ასე ვთქვათ, ჯერ ისევ თვალ-წინ არის, როდესაც, როგორც ამბობენ, ბევრნი იმის ნათესავთ, მეგობართ და მცნობთაგანნი, ღვთის მადლით, მშვიდობით ჯერ ისევ მზეს უყურებენ. ამიტომ უფრო სანატრელია ამ პოეტის ბიოგრაფია, რომ თვითონ ეს კაცი საკვირველი და გამოუკვლეველია, სანამ იმის ლექსები.—უკუღმართმა გარემოებამ არ დააცადა უკანასკნელი ნაწილი მაინც გამოეჩინა იმ ბედნიერი და მაღალი ნიჭისა, რომელიც ბუნებას იმის კეთილშობილ გვამში ჩაენერგა; იმისი მოსიყვარულე გული უდროვოთ დანაცრდა თავისივე ცეცხლებრივი გრძნობის ალისაგან. მაგრამ რაც უნდა კაცმა ბევრი თქვას ამ საკვირველ არსებაზედ, კიდევ უფრო ბევრი დარჩება სათქმელი და შესატყობი; ამიტომ გადავიტანოთ ლაპარაკი იმაზედ, თუ რა გარემოებებსა და შემთხვევებსა ჰქონდათ ამ დიდ კაცზედ გავლენა და ზედმოქმედება (რასაკვირველია, ვსჯით იმის თხზულებიდგან; ბიოგრაფია, უფრო ბევრს შესანიშნავს და საკვირველს გამოაჩენს ამ გამოცანა-კაცში, მაგრამ, ვიმეორებ, საუბედუროთ, არა გვაქვს და იქნება ბევრმა წყალმა ჩაიაროს მანამ ვეღირსებით..)

ჯერ ერთი, ყოფილა დიდათ ნიჭიერი კაცი, ბუნებისაგან ღრმა ჭკუა-გონებით შემკული, რომელიც კაცს ყოველთვის ძალას ატანს დააცქერდეს თავის თავს და გარეშემო საზოგადოებას, თავის სამშობლო მამულს და ხალხს, შეადაროს იმისი ავი, თუ კარგი სხვა ხალხებისას, გამოჩხრიკოს მიზეზები, რომელთაც იმ ზნეობით მდგომარეობაში მიუყვანია ის, თუ საშველია-უშველოს საზოგადოების ნაკლულევანებას, თუ არა და გესლით სავსე სიტყვებით, დასცინოს იმას . . . .
ამ დროს დაიბადება ლიტერატურაში *სატირა*—დაცინვა და მასხარათ აგდება ხალხისა;—აი, ამან ათქმევინა ილაჯ-გაწყვეტილ და იმედ მიხდილ დიდ რომაელთ სატირიკოსსა ორაცის ის გულგრილი და მდაბალი სიტყვები თავის მომაკვდავ სამშობლო მამულზედ, რომლებსაც უნებლიედ წამოისვრის ხოლმე კაცი, მოთმინებიდგან გამოსული, თავის სულისა და გულის საყვარელზედ, რომლითაც კი სულთქვამს და ცხოვრებს, რომლის ზნეობით დაცემა აწუხებს, როდესაც ყველა ხვეწნა ამაო შეიქნა და მრჩეველ-მზრუნველ საყვარელს კიდეც ურისხდება: „რჩევას როგორ მიბიდავო",—მაშინ წამოისვრის ამ გულ ამორეცხილ ორაცის სიტყვებსა, ამ უბედური მგლოვიარე მოწამისას ქვეყნის მზმანებელი რომის ზნეობითი დაცემის: მეტათ თავის გაცხელება ვისმეს ბედნიერებაზედ სულ ტუტუცობა ყოფილაო, *ვისაც სურს ბედნიერი იყოსო, სულ ნურაფერს გაიკვირვებსო*, ნურც არავის დაცემაზედ შესწუხდება და ნურც აღდგენაზედ-ო. *) როგორ ამოუშვა პირიდგან ორაციმ ამისთანა *ცრუ და კაცის შემარცხვენელი* სიტყვები, ადვილათ წარმოვიდგენთ, თუ მოვიგონებთ, რომ „პოეტი ნამდვილი ხალხის შვილია" და, თუ ხალხი ზნეობით დაცემულია, როგორც რომაელნი იყვნენ იმ დროს, პოეტიც ცოტათ, თუ ბევრათ თანამოზიარეა სამშობლო ხალხის მდგომარეობაში.

ნ. ბარათაშვილმა არ მიმართა სატირასა, არ ვიცი არ მოსწონდა ეს კილო პოეზიისა იმის ნიჭსა და ბუნებასა, თუ სხვა მიზეზი რამ იყო.

. . . .

ნ. ბარათაშვილის პოეზიის მიმართულებაზედ ჰქონდა აგრეთვე დროსა, ამ საუკუნოს ხასიათსა დიდი ზედმოქმედება: ბოლო წარსული საუკუნისა და ამ საუკუნის დამდეგი (18—19) იყო ის საზოგადოების დუღილის დრო, როდესაც, განსაკუთრებით ფრანციაში, უარჰყოფდნენ ყველაფერს, რაც კი ხალხებს საუკუნოთ განმაელობაში ისტორიულ-ცხო რებაში მიეღოთ და პატივი ეცათ, როგორ ჭეშმარიტებისთვინა,—უარჰყოფდნენ ღმე თსა, რელიგიასა, კანონებსა, სახელმწიფო სჯულ დებულებათა და საზოგადოების წესსა და წყ ბასა. უარჰყოფისა, გმობისა, იჭვნეულებ და კრიტიკის წარმომადგენელათ და მამა ხალხები ეშმაკსა ჰრაცხავდნენ და ბევრია ყვე ლა ხალხებში ალებიც, ქაჯებიც, ჭინკებიც, რომლებიც ვითომ ხალხებს აშფოთებენ, ჰგ ნიათ, ვითომ უიმათოთ ქვეყანაზედ სულ წყნ რობა და მყუდროება იქნებოდაო და რადგა იმ დროს ყველაზედ დიდნი უარისმყოფელ ნი და მგმობელნი ფილოსოფოსები გამოჩნ დენ და სხვებსაც გადასცეს ეს სენი, ამას ზე დაერთო საშინელი ხალხის წინააღმდეგობა ალრეულობა,—ყველა ამ გვარი უბედურე ხალხმა მიაწერა, მძლავრ „ბოროტ სულებსა —ამ შემთხვევით ისარგებლეს პოეტებმა, ღეს ეს დაუწყნარებლობის, მარად მოძრაობ და მოქმედების *მითი*, (МИѲЪ) წარმოშობი ხალხების ცრუმორწმუნებისაგან, და გამო ტეს თავიანთ ორიოდ უკვდავ თხზულებ ეს „სული იჭვნეულებისა და უარყოფის მაგ. ბაირონის „ლიუციფერი", იმისივე „დ ჟუანი და „ჩაილდ ჰაროლდი", სწორ რომ განხორციელებული ეშმაკები არი რომლებიც უარჰყოფენ ყველასა, უმეტე *ზნეობასა*; გეტეს „მეფისტოფელი", რო მელიც ასე მწარეთ და უწყალოთ დასცინ ადამიანების ბედსა და იმათ ყმაწვილურ ა *ბანასა*, სწავლასა, რომელსაც „*მეცნ იერებას*" ეძახიან, და თითონ „ფაუსტ ნაკლებათ არ დასცინის თავის თავს და კაცობრიობის—პირუტყულ ცხოვრებაზედ... გვარმა პოეზიის კილომ და მიმართულებამ ყვე ლა ცოტათ მაინც განათლებულ ხალხებ

*) ნამდვილი სიტყვები ორაცისა არის: „Nil admirari prope res est una, solaque, que possit facere et servare beatum. Epist, 1, 6; 1—2. Numici.—სიტყვა სიტყვაზედ რომ გადმოვთარგმნოთ, ასე იქნება: მხოლოდ *არაფრის გაკვირვება* (ანუ გაუკვირველობა) არის ერთად ერთი ნივთი (ღონისძიება), რომელსაც კი შეუძლიან გვყოს და დაგვიფაროს ნეტარად (ბედნიერად).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ სოფლის კაცი მარად ველურს ცხოვრებაშია და მოშორებულია ქალაქზედ, სადაც თითქმის ყველა ადვილად, თუ არ საკუთარის განსჯით, გრძნობით მაინც მიხვდება და თვალით ხედავს თუ რა გვარათ ეხმარება კაცს და აუკეთესებს იმის ცხოვრებას სწავლა ანუ, უკეთ ვსთქვათ, ცოდნა. აქ ის ნახავს თავის მოძმეს იმაზედ უკეთ ჩაცმულს, უკეთ მაძღარს, უკეთ სახლში მოწყობილს და სხვ.— ამის მიზეზი ის არის, რომ ქალაქში მცხოვრებს გლეხს სოფლელზე მეტი სწავლა აქვს: ის ან ხელოსანია, ან ვაჭარია. ან წიგნის მცოდნეა, ან გართულია იმ გვარ საქმეში, რომელიც იმას გონებას უხსნის, უკეთესი ცხოვრების გზას უჩვენებს. სოფლის კაცი რა გზით უნდა მიხვდეს სწავლის საჭიროებას, როდესაც ის გონების გამხსნელს მაგალითს არა ხედავს, ან ძალიან იშვიათათ შეხვდება? მაშასადამე იმისათვის უფრო საჭიროა, რომ განათლებულმა პირმა აღძრას ხოლმე იმისი ყურადღება, ჩააგონოს იმას, შეძლების დაგვარად, რა არის სწავლა. რომ უფრო ცხადათ ჩავნერგოთ იმის გონებაში მეცნიერებისა და წიგნის მნიშვნელობა, უმჯობესი იქნება ეს აზრი შევადაროთ იმ აზრს, რომელიც გლეხკაცს გამოაქვს თავისავე ცხოვრებიდამ. ყოველი კაცი, მეტადრე დაბალი ხალხი, უპატივცემულეს კაცათ იმას რაცხს, რომელსაც სხვაზედ მეტი უცხოვრია, ბევრი უნახავს, საქმე ხშირად აუწონია და იცის საიდამ რა წარმოსდგება; ესე იგი, მოხუცს და დარბაისელს კაცს უგონებენ, იმას ჰკითხვენ რჩევას და იმის ზედ-მოქმედების ქვეშ ცხოვრებენ. რა უნდა იყოს ამისი მიზეზი? ნუ თუ ყოველი მოხუცი მართლა და ყოველთვის უნდა სჯობდეს ჭკუით ყველა ახალ-გაზრდას? არა. მაგრამ ამას თავისი საფუძველი აქვს; ჩვენი რწმუნება და ნდობა მოხუცის კაცისადმი დამოკიდებულია მხოლოდ იმის გამოცდილებაზე: იმას ბევრი უნახავს, ის ბევრჯელ შემცდარა და აქედამ მიმხვდარა რა არის კეთილი და ბოროტი, რა არის ბედნიერება და უბედურება. თუ ჩვენ რჩევისათვის მივმართავთ მოხუცს, რომელსაც, ვსთქვათ, ბევრი-ბევრი ასი წლის გამოცდილება აქვს, მაშ რასაკვირველია, უფრო მომატებულათ უნდა ვაფასებდეთ და ვეძიებდეთ რამდენსამე ათასის წლის გამოცდილებას, რომელსაც, თუ არ წიგნში, ვერსად ვიპოვით. კაცი ათას წლობით ვერა სცხოვრებს, მაგრამ იმისი სჯა სხვა და სხვა საგანზედ და სხვა და სხვა შემთხვევაზედ, იმის სიკვდილის შემდეგაც არ უქმდება უნაყოფოთ, თუ რომ ის ისეა სწავლული, რომ შეუძლიან წერილით გამოაცხადოს თავისი აზრი და ცოდნა და ამით შეეწიოს ახალს შთამომავლობას. რომელიც, თავისის მხრით, გაარკვევს იმის გამოცდილებას თავისის ახალის გამოცდილებით და დაარღვევს, უარჰყოფს იმის შეცდომილებას და შეითვისებს ნამდვილ ცოდნას. ასე გროვდება ქვეყანაზედ სწავლა და ასე მოძრაობს განათლება. თუმცა, ვიდრე წერა-კითხვა შემოვიდოდა, ადამიანის ცოდნა დამოკიდებული იყო ზეპირ-სიტყვით გარდამოცემაზედ, მაგრამ ეს ბევრით საკმაო არ იყო და რაც წერა-კითხვა და მეტადრე ბეჭდვა შემოვიდა, მას აქეთ განათლება უფრო გავრცელდა და თვით ნამდვილი ცოდნის მოპოებაც ბევრით უფრო გაადვილდა. უადგილოა აქ ამ აზრის მიზეზის გამოკვლევა ამისთვის, რომ მაშინ ეს წიგნი დიდათ გავრცელდება.

რაც შეიძლებოდეს ცხადათ უნდა გავაგებინოთ ყოველს უსწავლელ კაცს სწავლის მნიშვნელობა ჩვენს ცხოვრებაში და იმის აუცილებელი საჭიროება ჩვენის კეთილ-დღეობისათვის, რადგანაც ყველა ადამიანს, რომელ უწყებასაც უნდა ეკუთვნოდეს და რა აზრისა ან რა ზნეობისაც უნდა იყოს, უპირველეს საგნათ აქვს თავისის ცხოვრების გაუმჯობესობა და იმის წარმატება.

მაქვს იმედი, რომ თქვენ სტატიაში ნაჩვენებს მაგალითს მიჰყვება ბევრი და გულ-მტკივნეულობით ყურადღებას მიაქცევს გლეხკაცის ცხოვრებას, დაანახვებს იმას თავის შეცდომილებას და განათლების გზას აჩვენებს. ესეც კი უნდა ვთქვათ, ჩვენ საუბედუროთ, რომ თუმცა სიტყვით და მაგალითით ჩვენ შეგვიძლიან უმეცარს კაცს განათლების სურვილი ჩაუგდოთ გულში, მაგრამ მაშინ როგორ მოიპოვოს იმან სწავლა, როგორ დააკმაყოფილოს თავისი განათლების სურვილი, თუ რომ რუსული ან რომელიმე ევროპიული ენა და წერა-კითხვა არ იცის? ჩვენს სიღარიბით სავსეს ლიტერატურაში სამეცნიერო და გამმანათლებელი თხზულებანი თითქმის სულ არ იპოვებიან. იმ გვარი შთაგონება, რომელიც თქვენს სტატიაში ნაამბობია, ყმაწვილების მიცემაზე სასწავლებელში, დიდათ საჭიროა ჩვენის ხალხისათვის, მაგრამ ამით ვერ დავკმაყოფილდებით; ჩვენ ყოვლის ღონისძიებით უნდა ვეცადნეთ, რომ ზოგჯერ ვთარგმნოთ, ზოგჯერ შევთხზოთ ჩვენს ენაზედ იმისთანა წიგნები, რომელნიც ახალს მოთხოვნილებას ეთანხმებიან, ესე იგი, აუმჯობესებენ კაცის ზნეობას და დააყენებენ კაცს იმ გზაზედ, რომელიც შეიყვანს იმას კეთილდღეობის, გაპატიოსნებულის და შრომის მოყვარეობის ცხოვრებაში. გარდა ამისა, საჭიროა სასახლო სასწავლებლისათვის, რომ შევადგინოთ ანუ გადმოვთარგმნოთ სახელთ-მძღვანელო წიგნები, ცალკე მასწავლებელთათვის და ცალკე მოსწავლეთათვის.

მე არა მაქვს ბედნიერება თქვენი პირადის ცნობისა, მაგრამ ვიმედოვნებ, რომ ეს თქვენი სტატია, რომელმაც მე მომცა შემთხვევა ამ საუბარისა თქვენთან, არ იქნება პირველი და უკანასკნელი. (მსურს, რომ ყველა კეთილ—განმძრახველთა ქალთა ნაყოფიერათ იშრომონ ჩვენის ღარიბის ლიტერატურის და ხალხის სასარგებლოთ. ამ ასპარეზზე განგიცხადებთ უგულითადესს თანამგრძნობელობას და დავშთები მხურვალე მოსურნე სრულის წარმატებისა ყოვლს საქმეში, რაცკი ხალხის განსწავლას და კეთილ—დღეობას შეეხება.)

დარია მამაცაშვილი.

19 იანვარს, 1870 წელსა.
ქ. თფილისი.

პოლიტიკა.

ფრანცია.

პარიჟი, 7 იანვარს. ოლივიეს ახალს სამინისტროს, როგორც ამბობენ, ბეჭდვის შემსუბუქებით უნდა დაიწყოს თავის მოქმედება: ის აპირებს უცხო ქვეყნის გაზეთებისთვის, რომელნიც ფრანციაში შემოაქვთ, გამათრთხილებელი ცენზურის მოსპობას და აგრეთვე თვითონ ფრანცუზულ გაზეთებს უნდა მისცეს ქუჩაში გაყიდვის ნება-რთვა. ამას გარდა სამინისტრო აპირებს კონსტიტუციის მე 75 მუხლის მოსპობას, რომლის ძალით მოსამსახურე პირები დაცულნი არიან პასუხისგებისაგან და თავიანთ უკანონო მოქმედებისათვის, თუ არ სახელმწიფო რჩევის გარდაწყვეტილებით, არ მიიცემიან სამართალში.—

პარიჟი, 11 იანვარს. ამ ერთი კვირის წინეთ გაზეთებში იყო ტელეგრამმა, რომ პრინცმა პიერ ბონაპარტემ როშფორი მოკლა რევოლვერითაო. აი რას ამბობს ახლა ამ საგანზე გაზ. „Constitutionnel: პრინცმა მისწერა როშფორს წიგნი და აყვედრიდა იმ შეურაცხმყოფი სიტყვებისათვის, რომელიც იყო დაბეჭდილი იმაზე „მარსელიეზაში“ როშფორის „მოჯამაგირეებისაგან“. ვიქტორ ნუარი და ულრიხ ფონვიელი ნამდვილი რედაქტორები „მარსელიეზასი“, წავიდნენ ამ წიგნის გამო პრინცთან მოსალაპარაკებლათ. პიერ ბონაპარტემ ჰკითხა იმათ—თქვენ ხომ არა ხართ როშფორის მოჯამაგირეებიო; ამ სიტყვებისთვის ნუარმა შემოჰკრა პრინცს სილა; ამან ესროლა ნუარს რევოლვერი და იქვე წააქცია მკვდარი.—იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით პრინცი პიერ ბონაპარტე დატუსაღებულია.

„Journal Officiel“-ში გამოცხადებულია იმპერატორის დეკრეტი, რომლითაც უმაღლესი სამსჯავრო უნდა შეიკრიბოს პიერ ბონაპარტეს, ვითარცა კაცის მკვლელის, განსამართლებლად.

ანგლია.

ლონდონში არის სამი კამპანია, რომელიც ეხმარება და ანგლიიდან გადასახლების საშუალებას აძლევს ლონდონის ღარიბებსა. ეს სამი კამპანია შეერთდა ახლა და 400,000

თავის მიმბაძველნი და მიმყოლნი წარმოშობა; რუსეთშიაც ჯერ პუშკინი და მერე ლერმონტოვი იყო, და აი, შორს აქ უკმაყოფილების ტალღამ და გაბრაზებულმა თავის უძლურებისაგან გრძნობამ ჩვენშიაც მოაღწია: ყველა სიტყვა ნ. ბარ—სა ამტკიცებს, რომ ამანაც კარგა ბლომად შესვა ამ ამღვრეულის და ამამღვრეველი ტალღის წყალი და იმის მწარე გემო იხმია; მეტადრე ლექსებში „სულო ბოროტო“ და „ჩემს მერანს“ ბევრი ალაგია, რომელიც თითქმის ნამდვილ იმ სიტყვებს შეხვდებით ლერმონტოვის „ეშმაკში“ (Демонъ) და „მწირში“ (ე. ი. მწირი, ბერი Мцыри“); აგრეთვე ბევრ ალაგას ბაირონის თხზულებაში, მეტადრე „ლიუციფერში“, რომელიც ამტკიცებს, რომ ნ. ბარ—ლი იმათ თხზულებებს იცნობდა. ამ ევროპიდამ გადმონაბერ უკმაყოფილების გრძნობაზედ, ზედაც საკუთარი ბუნების მიმართულება დაერთო და ამ მიზეზებმა დაჰბადეს ეს, სავსე დარდით და ნაღველით, მწარე მოთქმა და ჩივილი და თავით ბოლომდინ გლოვის ზარით გარემოცული, ადამიანი.

ამ ჩვენი სასიქადულო პოეტის ლექსებზედ და ენაზედ ის უნდა სთქვას კაცმა, რაც იმის საკვირველ ბუნებაზედ ვსთქვით: გრძნობის ძალითა და სიმაღლითა, ჭეშმარიტი პოეტური წარმოდგენითა, თავისუფალი, ძალა დაუტანებელი და უწყვეტელის თანაბარათ ლექსის მომდინარეობითა, საკვირველ მტკიცედ და ცხადად საგნის გამოხატვით, ულრმეს კაცის გულის მოძრაობათ, სულთქმა-ვნებათ გამოთქმით, მცირე სიტყვებით, მაგრამ „ვით მარგალიტი წყობილით“ ბევრის თქმა, პოეზიის ყოვლად შემარხეველი კილოთი, რომელიც პირ-და-პირ მკითხველის გულს ეტანება, სწვავს, ღრღნის, სისხლს უმღვრევს (რასაკვირველია, ვისაც სულ არ გაჰყინვია!) და სწორეთ იმას აგრძნობინებს მკითხველს, ანუ მსმენელს, რაც პოეტს უნდა ეგრძნობინებინა,— ყველა ამ გასაოცარი დიდი პოეტური თვისებით, ვამბობთ, ძნელი შესადარებელია ის ყველა დანარჩენ ჩვენ ქართველ პოეტებთან, შოთა რუსთაველის გარდა. ქართული ენა ნ. ბარ—ლის ლექსებისა დიდათ დახელოვნებული და შემუშავებული არის:—არც სულ ძველი, არც ახალი, არც მწიგნობრულ-ხუცური, არც ტეტიურ-სოფლური, ან ბაზრულ-ქალაქური; არა, ისეთია სწორეთ, როგორც უნდა იყოს ლიტერატურის და პოეზიის ენა. ლექსთწყობა მშვენიერია, თუმცა არა სრულიად ქართულ ნაციონალური; რითმა გასაკვირველის ხელოვნებით არის გამოთქმული, მარცვლების რიცხვი ლექსში მტკიცეთ არის დაცული,— არა ჰგავს იმ პოეტებს, რომლებიც აკეთებენ, ადგენენ, სთხზავენ და არ მოჩუხჩუხებს წყაროსავით პირდაპირ გულის სიღრმიდგან უწყვეტელი განმაცხოველებელი გრძნობა და პოეტური წარმოდგენა.... იმისი ლექსი შეეხება ყველა ნაირ და ყოველ-გვარ საგანსა, მაგრამ, რაც გინდა ქალწულოვან და დამატკბობელ საგანზედაც უნდა დაჰმღეროს, მაინც და მაინც რაღაც ნაღვლიან სევდის კილოს გაადევნებს; რაც უნდა ერთმანეთის წინააღმდეგ საგნებზედ ლექსობდეს, მაინც ენასაც და ლექსის კილოსაც იმ გვარად შეუფარდებს და შეუწონს ლექსის საგანსა, რომ კაცს უჭირს წარმოიდგინოს, თუ ერთსა და იმავე კაცს შეუძლიან სრულიად წინააღმდეგი გრძნობების ასეთის ხელოვნებით გამოხატვა და გამოთქმა; კაცს უჭირს დაიჯეროს, რომ ლექსებისა: „სულო ბოროტო“, „ჩემს მერანს“, „ფანტაზიის“ და ამ გვარების ავტორსა, ამ გვარი ქალწულოვანი ლექსები დაეწეროს, როგორც: „მადლი შენს გამჩენს, ლამაზო ქალო, შავთვალებიანო“; აგრეთვე „თვალები“:

მიყვარს თვალები, მიბნედილები,
ეშხისა ცრემლით დაქანცულები....

ან არა და ლექსი: „პეპელა“

...... ნეტავი იმას,
ვინც თავის სუნთქვას
შენსა ჩრდილში მოიბრუნებდეს;
შენის შერხევით,
სიო მობერვით
გულის სიცხესა განიგრილებდეს!
ჰოი, საყვარელო,
გრძნობით ამრევო,
ვინ ბაგე შენს ქვეშ დაიტკბარუნოს?
მუნ უკვდავების
შარბათი ვინ სვას,
ვინ სული თვისი ზედ დაგაკონოს?

მეტადრე მაღალ პოეტიკური ლექსი: „ჩჩვილი“.

მიყვარს, მიყვარს მე ტიკტიკი ჩჩვილის ყრმის,
მიყვარს სმენა უცნაურის მისის ხმის,
ოდეს იგი ენითა სასურველის
ულერსებს წიაღთა თვისის მშობლის!...

მაგრამ ბოლოს მაინც სევდის და ჩათუთქული გულის კილოთი ათავებს ამ ლექსსა:

იტიკტიკე ენითა სასურველის,
იტიკტიკე ვიდრე დარი გიდარის,
ვიდრემდის ხარ, ყრმაო, თავისუფალი,
არ გიცვნია სოფელი მომქლერალი!...

აი, ეს დიდი კაცი მოკვდა;—თუმც იმის კილოზედ ვერავინ მოსთქვა და იმის კვალს, ნაფეხურს ვერავინ მიჰყვა, მაგრამ იმისაგან ჩაგდებული მარცვალი ქართულ ნიადაგში, სამშობლო ქვეყანაზედ დათესილი არ მოკვდა: ამის პოემამ „ბედი ქართლისა“ დაბადა, რამდენათაც გარემოებამ შეაძლებინა, ნაციონალური-ქართული პოეზია, მთელი ახალი ლიტერატურა, ქართული თეატრი, კომედიები ქართული ცხოვრებიდგან... მაგრამ მაინც საუკუნოდ სამწუხარო და სატირალი დარჩება დიდი ქართველი პოეტი ასე ცუდუბრალოთ, უბედური გარემოებისაგან გაფუჭებული . . . .

იმის სიკვდილით ხალხმა დაჰკარგა თავის საუკეთესო და მარადის დაუვიწყარი შვილი; მართლა, რომ:

ყრმაო პოეტო, უდროთ იყო შენი სიკვდილი!...
მაგ სიკვდილით, არა დედმამა, დაობლდა ერი....

ეს გმირნი არიან, როგორც გარეგანი გარემოების მსხვერპლნი, აგრეთვე თავიანთივე ბუნებისა, ნიჭისა და მგზნებარე გრძნობისა, რომელიც იმათ გულში საკირესავით ანთია გაუქრობლივ, და ნებას არ აძლევს არც ძილში და არ მღვიძარეს, რომ თავის ქერქში დადგნენ, ე. ი. მარტო თავიანთ თავი, ნათესავები და მეგობრები უყვარდეს და მარტო იმათზედ ზრუნავდეს, თავისი ცხოვრებაკი შემოიფარგლოს, კარგად წაიყვანოს, და სხვებს თუნდ თავში ქვა უხლიათ და ქვა ქვაზედაც ნუ ყოფილა.— დიახ იმათი სიცოცხლე გრძელი ტანჯვა არის; გვიკვირს ხოლმე, ისინი რომ სტირიან და სწუხან, როდესაც რომ სხვანი იცინიან, ...

ცოტანი არიან ქვეყანაზედ ეს მაღალი გვამები, მაგრამ უიმათოთ ჩვენი ყოფნა უვარგისი იქნებოდა; ესენი არიან „მარილნი სოფლისა“ და მხოლოდ ესენი აზავებენ ჩვენ მწარე და ვაგლახ ცხოვრებასა.....

(გაგრძელება შემდეგში).

მშიერი და მწყურვალე ქალებისაგან და კაცებისაგან ხელმოწერილი თხოვნა უნდა მისცეს მმართებლობას და სთხოვოს, რომ შეეწიოს ამ საწყლებს სხვა ქვეყნებში გარდასახლებაზე. ამის თაობაზე ლონდონში იყო დიდი მიტინგი; აქ ათასობით ნახავდით ისეთს ღარიბ-ღარტაკებს, რომელთაც თითქმის არაფერი არ ეკრათ ტანზე და, შიმშილით და ცუდათ ცხოვრებით, ადამიანის პირის სახე და ფერი არ ჰქონდათ. როცა ერთმა ორატორმა სთქვა ამ მიტინგზე, რომ 20 მილიონი აკრი ჯერ დაუმუშავებელი მიწა კიდევ არის ღარიბებისათვისაო, ყველამ ერთხმით დაიყვირა: „ჩვენ ძალას დაგვატანთ, რომ მოგვცენ ეს მიწები“! მეორე ორატორმა დაიყვირა: „ჩამოართვან ადგილ-მამულები ანგლიის სახელმწიფო ეკკლესიას ისე, როგორც ირლანდიაში ჩაიდინეს და მაშინ გაჩნდება რამოდენიმე მილიონი ფული, რომლითაც შეუძლიან გადაგვასახლონ მშიერ-მწყურვალენი!“ ამ სიტყვებმა ძალიან აღელვა მიტინგი: რამდონიმე მინუტის განმავალობაში ტაშის ცემა არ დაწყნარებულა.—

ავსტრია და ვენგრია.

აი რას სწერენ გაზეთში „Narodni Listy“ იმ მუშა კაცების ყრილობაზე, რომელიც იყო ამას წინეთ პრაგაში: „ეს ყრილობა და იმის რეზოლიუციები ამტკიცებენ, რომ ჩეხის მუშა-ხალხს უგრძვნია თავის ცუდი მდგომარეობა და ენერგიულად აპირებს შედგომას ამ მდგომარეობის შემსუბუქებისათვის; ყრილობაზე მუშა—ხალხმა ერთ ხმით მიიღო შემდეგი სამ პუნქტიანი რეზოლიუცია: 1) საზოგადოებების და კავშირების უფლების მოპოება აუცილებელი საჭიროებაა მუშა-ხალხის ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესობისათვის; ამის გამო ჩვენ ყოველი კანონიერი ღონისძიებით ვეცდებით, რომ მოვიპოვოთ ეს უფლება. 2) თუმცა ჩვენ სხვებზე მომატებულნი ვართ რიცხვით და სხვებზე მეტსაც ვშრომობთ სახელმწიფოსათვის, მაგრამ ჩვენ, მუშა-ხალხს დღემდი არა გვაქვს ის უფლებანი, რომლებითაც სხვა წოდების პირები დიდი ხანია სარგებლობენ; ამის გამო ვთხოულობთ, რომ ჩვენც მოგვენიჭოს დეპუტატების ამორჩევაში ხმის მიცემის უფლება. 3) ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ მუშა-ხალხის მდგომარეობა გაკეთდება მხოლოდ მაშინ, როცა იმათში გავრცელდება განათლება; მმართებლობამ ბეჭდვის შევიწროებით არ უნდა მოუსპოს მუშა-ხალხს ეს ერთი განათლების გასავრცელებელი სახსართაგანი; ამის გამო ვაცხადებთ ჩვენ სურვილს, რომ ბეჭდვას მიენიჭოს კანონით სრული თავისუფლება.“

ქალების სახელოსნო შკოლა თფილისში.

უსაფუძვლოთ არ არის ნათქვამი, რომ ყოველ გვარი ცოდნა კაცისათვის სასარგებლოაო; ჯერ მარტო გონების გამხსნელი და ჭკუის გამამდიდრებელი ცოდნის მიღებაც არასოდეს არ დარჩება უსარგებლოდ; მაგრამ ისეთი ცოდნა, რომელიც პირდაპირ ცხოვრებას შეეხება და აუმჯობესებს იმას, კიდევ უფრო სასარგებლო და საჭირო უნდა იყოს, განსაკუთრებით იმ კაცისთვის, რომლის ცხოვრება საჭიროებს ამ გაუმჯობესობაში: ანგლიის ლორდს, რომელსაც წელიწადში 100 და 200 ათასი მანეთი შემოუდის თავის მამულებისაგან და მალაზიებისაგან, რასაკვირველია მაგდენათ არ სჭირია რომელიმე ხელოსნობის ან მეურნეობის ცოდნა, როგორც ორი დღიურის პატრონს გლეხ-კაცს, რომელმანც ამ ორი დღიურით უნდა დაარჩინოს თავის თავი, ცოლშვილი და ამასთან კიდევ უნდა გადაიხადოს არა მცირედი სხვა და სხვა გადასახადი. თვალ წინ გვაქვს ჩვენ ბევრი მაგალითები, რომელნიც გვიმტკიცებენ, რომ ის მხარე, სადაც მდაბალ ხალხს აქვს პრაქტიკული, ცხოვრებაში გამოსადეგი ცოდნა, ბევრად უფრო მდიდარი და განათლებულიც არის, ვიდრე სხვა, ამ ცოდნას მოკლებული, მხარე. საკმაოა გავიხსენოთ მხოლოდ: ამერიკა, ანგლია, და ორი პატარა სახელმწიფოები: ბელგია და შვეიცარია.

ერთი უმთავრესთაგანი მიზეზი ჩვენის სიღარიბისა არის ჩვენი უმეცრება; რასაკვირველია ამ უმეცრებასაც თავის მიზეზი აქვს; მაგრამ მიზეზების მიზეზის მონახვას რომ შეუდგეთ, ერთობ შორს წავა საქმე.—აქ მინდა მე მხოლოთ გავიმეორო, არა ერთხელ გამოთქმული ჩვენს ლიტერატურაში, აზრი, რომ ჩვენი სიღარიბის ერთი მიზეზთაგანი ის არის, რომ არა გვყვანან ხეირიანი და მცოდნე მეოჯახეები, ხუროები, ხარატები, თერძები, მჭედლები და საზოგადოთ მოხელე კაცები. ამ ნაკლებულობის მოსასპობლად წინეთ ბევრს ლაპარაკობდნენ ჩვენში; ორ-სამ ადგილას უეზდებში კიდევაც იყო გახსნილი სახელოსნო შკოლები, როგორც იწერებოდნენ იმ დროს გაზეთებში; მაგრამ მას აქეთ ისევ დაჩუმდნენ და ახლა თითქმის სულ აღარ ისმის ამ საგანზე ლაპარაკი.

ძლიერ სასიამოვნო იქნება, რომ მცოდნე პირებმა შეგვატყობინონ: არსებობენ კიდევ სახელოსნო შკოლები, რომლებზედაც წინეთ იწერებოდნენ, სხვათა შორის „დროებაშიაც“, თუ არა? თუ არსებობენ— როგორ მიდის იმათი საქმე?

ჩვენის მხრით, გავაცნობთ მკითხველებს ერთს ქალების სახელოსნო შკოლას, რომელიც ამ სამის თვის წინეთ დაარსდა თფილისში *) უფ. დუკელსკისა და მისი მეუღლის თაობით და მეცადინეობით.

შკოლა, როგორც უსტავიდამა სჩანს, დაარსებულია იმისთვის, რომ მისცეს თფილისის მცხოვრებ ღარიბ დედ-მამის ქალებსა საშუალება სხვა და სხვა ხელოსნობის სწავლისა; ამასთან აქ ასწავლიან სამღრთო წერილს, რუსულ წერა-კითხვას (ქართველებს, სომხებს და ნემეცებს ამას გარდა თავიანთ სამშობლო ენასაც), არითმეტიკას, უხსნიან მოკლეთ ბუნების საგნებსა და მოვლინებაებს, რუსეთის და კავკასიის გეოგრაფიას, ისტორიას, ხატვას და სხ.; ერთი სიტყვით, ყველა იმ საგნებს, რასაც ორ-კლასიან შკოლებში გადიან. უმთავრესი ყურადღება კი ხელოსნობაზეა მიქცეული; მაგრამ ჯერ ჯერობით (მაშინაზე და ხელით) კერვისა და ყდის კეთების მეტს ვერას ასწავლიან; შემდეგში შემოიღებენ ბაშმაკებისა და ხელ თათმანების კერვის ხელობასა.

შაგირდები მოდიან დილის 9 საათზე და ნაშუადღევის 3 საათამდე სწავლობენ შკოლაში თუ წიგნსა და თუ ხელობასა; 3 საათზე შინ მიდიან.—ამ ჟამად შკოლაში 20 შაგირდია. სწავლისათვის ახდევინებენ 3 მან., ზოგიერთებს კი, თუ მეტად ღარიბი დედმამის შვილები არიან, ამაზე ნაკლებსაც სჯერდებიან. კავკასიის ტეხნიკურმა საზოგადოებამ მიიღო ამ საქმეში დიდი მონაწილეობა: იმან შესწირა შკოლას 1,500 მან. და ამის ნაცვლად მოთავენი ვალდებულნი არიან, საზოგადოების დანიშვნით, ხუთს შაგირდს უფასოთ ასწავლონ შკოლაში. შაგირდები სწავლობენ აქ ოთხ წელიწადს და გათავების შემდეგ იმათ მიეცემათ მოწმობა სწავლისა და ხელობის ცოდნისა.

თუმც, როგორც ზევით ვსთქვით, სულ სამი თვეა რაც ეს შკოლა გაიმართა, მაგრამ ახლავე გვარიანი თადარიგია იქ და საშუალებაებიც საკმაოთა აქვს: წერა-კითხვისა და საზოგადოთ საგნების სწავლის საქმე საკმაოდ კარგათ მიდის; მაშინაზე და ხელით კერვა იმდონათ დაუსწავლიათ, შაგირდებს, რომ იბარებენ სხვის საკერავებს და ამისაგან, აგრეთვე კარობკების კეთებისაგან, შემოსული ფულების ნაწილით შკოლაც სარგებლობს.

გვსურს, რომ ამ შკოლას ექმნეს დღეგრძელობა და რაც შეიძლება უკეთ აესრულებინოს თავისი სასარგებლო დანიშნულება.—

მ.

*) ჩუკიაში, მტკვრის პირზე თუმანოვის სახლებში.

სავაჭრო ცნობები.

იანვრის 16-ს პეტერბურღის ბირჟაზე პირველი შინაგანი სესხის ბილეთები გადიოდა — — — — — — 153 მან. 75 კაპ.
მეორე სესხისა — — — — 154 — 25 —
ხუთ სარგებლიანი (5%) სახელმწიფო ბანკის ბილეთები — — — — — 88 მან. 12 კაპ.
5% გამოყიდვის ბილეთები— 84 მან. 39 კ.
ნახევარი იმპერიალი ღირს — 6 და 66 კაპ.
პური—ჩეტვერტი — — — 10 მან. —
პარიჟის — 308 სანტიმი — — 1 მან.

განცხადება.

ძენო ძველისა ივერიისანო!

უვაილოვანი მდგომარეობა ივერთა მონასტრისა, დაშენებულისა მთასა წმინდასა ზედა ათონისასა პირველთა საუკუნეთა შინა, არა ერთგზის გსმენიათ კეთილ-მსახურთა წინაპართა თქვენთაგან და აგრეთვე მოთხრობისაგანაცა; თანასწორ მისა უეჭველია, მოგხსენდებოდათ ახლანდელიცა მისი დაცემულება და უკიდურესი მდგომარეობა. მონასტერი ესე ჯერ ჩინებითა განგებისა ღვთისათა ისევე შემოდის ახლა არსებაში შეწევნითა შვილთა ძველთა აღმაშენებელთა მისთათა; ქვემორე მოხსენებულთა უნდოთა პირთაგან ჩვენ ვმეცადინეობთ აღმართვისათვისცა სავანისა წმინდისა და ყოვლად ქებულისა მახარებლისა იოანნე ღვთის-მეტყველისა, რომელი ეკუთვნის ივერიის მონასტერს ძველისავე სავანისა საფუძველსა ზედა. ვიმედნეულეობთ, რომელ სავანე ესე ჟამსა თვისა საკმაო აღუჩნდებათ დამტევებელთა საწუთოისა ამის სოფლისა და მეძიებელთა საუკუნოთა სავანეთა სახლსა შინა მამისა ზეცათასა.

ჩვენ გახლავართ შვილნი თანამემამულეთა თქვენთანი და ვსწადინობთ, რათა აღმოგიჩნდეთ თქვენ არა ურგებ, არამედ სასარგებლო მონებად და ამ ჰაზრით ვისწრაფიდ გამოცხადებად თქვენდამი მემამულეთა ჩვენთა, უკეთუ ვინმე თქვენგანმან კეთილ-ინებოს სულისა თვისისა საოხად და [illegible] თვისთა მოსახსენებლად შემოწირვა ფულ[illegible] გინა ნივთათ ზემორე დანიშნულებისათვი[illegible] მაშინ ინებებდეთ ქვემორე განწესებისა მებ[illegible] შემოწირვასა და წარმოგზავნასა ჩვენდამი სა[illegible] შუალობითა სამთა პირთა, რომელთაგანსა[illegible] ისურვებთ თქვენ. პირნი ესენი არიან შემ[illegible] გომნი: 1) ყოვლად-უსამღვდელო ეპისკოპო[illegible] სი იმერეთისა, გაბრიელ; 2) უფროსი ბლ[illegible] ლოჩინი აფხაზეთის, დეკანოზი დავით მაჭა[illegible] რიანი და 3) კანდელაკი მარტვილის სობო[illegible] როსი დეკანოზი ეპიფანე გაწერელია.

საუკუნო მოხსენება წმიდისა იოანნე მახა[illegible] რებლისა და ღვთის-მეტყველისა სავანესა შინ[illegible]

კ ვ ე თ ა შ ი:

1. თვითეულის სახელის საუკუნო სა- მა[illegible] მარადისო მოხსენებაში — — — — — 60
2. თვითეულის სახელის თვითეულის კვირის მოხსენებაში — — — — — 30
3. თვითეულის სახელის თვეში მოხსენებაში — — — — — — — — 10

ს ა ო რ მ ო ც ო.

1. თვითეულის სახელის კვეთაში, წირვაში და დიდს კვერეკზედ მოხსენებისათვის 3

დაუცხრომელად დავითნის კითხვაში:

1. თვითოეული სახელის საუკუნო საყოველ დღეო მოხსენებისათვის — — 60
2. თვითოეულის სახელის წლიური საყოველ-დღეო მოხსენებისათვის — — 7
3. თვითეულის სახელის საორმოცო მოხსენებისათვის — — — — — — 1

ბიბლიოგრაფიული განცხადებაები.

მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, (ხა[illegible] ნის ქუჩაზე, ბებუთოვის სახლში) და აგრეთ[illegible] ალადათოვის წიგნის მაღაზიაში

ი ს ყ ი დ ე ბ ა

„კაცია ადამიანი“

თხზ. თ. ი. ჭ ა ვ ჭ ა ვ ა ძ ი ს ა-

ფასი ათი შაური

ქუთაისში

გუბერნიის ტიპოგრაფიაში (იაკ. ნიკოლა[illegible] ძის სახლებში)

ი ს ყ ი დ ე ბ ა:

ბუნების კარი, შედგენილი ი. გოგებაშ[illegible] ლისაგან. ფასი ს ა მ ი ა ბ ა ზ ი.

ქართული ანბანი—ი. გოგებაშვილის[illegible] ფასი ო რ ი შ ა უ რ ი.

კაცია, ადამიანი—მოთხრობა თ. ი. ჭა[illegible] ჭავაძისა. ფასი ა თ ი შ ა უ რ ი.

სახელმძღვანელო რუსული ენის სასწა[illegible] ვლებელად ქართველთ ყმაწვილთათვის. გ[illegible] კ—შვილისა. ფასი ს ა მ ი ა ბ ა ზ ი დ ა ე რ თ[illegible] შ ა უ რ ი.—

„ს ა ს ო ფ ლ ო გ ა ზ ე თ ი ს“ გ ა მ ო ც ე მ ა ზ ე

1870 წელში.

1870 წელს „სასოფლო გაზეთი“ გამოიცემა იმავე პროგრამმით, როგორათაც წინეთ გამოიცემოდა. ამას გარდა სასოფლო გაზეთში იქნება დაბეჭდილი სურათები საოჯახო ცხოველ-მცენარებისა.

ხელმოსაწერი ფასი:

გაგზავნით ტფილისში და გარეშე ადგილებში ერთი წლისა ოთხი მანეთი; გაუგზავნელათ სამი მანეთი.

სასოფლო სასამართლოებისათვის ტფილისის გუბერნიაში გაგზავნით სამი მანეთი, ხოლო ქუთაისის გუბერნიაში ოთხი მანეთი. ნახევარი წლისა გაგზავნით ორი მანეთი; გაუგზავნელათ ერთი მანეთი და ათი შაური, ერთი ნომერი ორი შაური.

„სასოფლო გაზეთი“ გამოიცემა ორ კვირაში ერთხელ შაფათობით.

ხ ე ლ ი მ ო ი წ ე რ ე ბ ა.

ტფილისში „დროებისა“ და “სასოფლო გაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში.

ტფილისის გარეშე მცხოვრებთა შეუძლიანთ მოითხოვონ ამ ადრესით;

Въ Тифлисъ. Въ Контору Редакціи „Сельск. Газеты“ при Типографіи Меликова. и К.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 22-го Января, 1870 г. ს. მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში. დროებითი რედაქტორი ს. მესხი. გამომცემი ს. მელიქიშვილი.